

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК 341.231.14:342.7:351.74:174
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2026-1-17-1>

Пасічник Наталя Олексіївна,

доктор історичних наук, професор,
заступник начальника відділу організації наукової діяльності – завідувач відділення
організації наукової роботи

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0923-9486>

Ріжняк Ренат Ярославович,

доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1977-9048>

Хитровський Дмитро Володимирович,

старший викладач кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5619-6834>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ТА ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Статтю присвячено аналізу міжнародних стандартів прав людини як нормативної основи діяльності поліції у взаємозв'язку з конституційними гарантіями та професійною етикою правоохоронців. Розкрито їх правову природу, механізми імплементації та значення для правозастосовної практики. Обґрунтовано роль поліцейської деонтології і міжнародної судової практики у формуванні правозахисної моделі діяльності поліції та забезпеченні балансу між публічною безпекою та правами людини. Запропоновано концепцію триединої моделі забезпечення прав людини, що поєднує міжнародні стандарти, конституційні гарантії та професійно-етичні засади діяльності поліції.

Ключові слова: міжнародні стандарти прав людини, діяльність поліції, конституційне право України, поліцейська деонтологія, права людини, верховенство права, правоохоронна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток демократичної правової держави неможливий без забезпечення реального та ефективного захисту прав і свобод людини, що набуває особливого значення у сфері діяльності правоохоронних органів. Саме поліція є тим інститутом публічної влади, який безпосередньо взаємодіє з особою у найбільш чутливих сферах правового регулювання, пов'язаних із застосуванням примусу, обмеженням свободи, забезпеченням громадської безпеки та правопорядку. У зв'язку з цим питання дотримання міжнародних стандартів прав людини у діяльності поліції постає як ключова умова легітимності державної влади, довіри суспільства до правоохоронної системи та утвердження принципу верховенства права.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними процесами реформування правоохоронних органів, гармонізацією національного законодавства з міжнародними правовими стандартами та необхідністю підвищення ефективності механізмів захисту прав людини в Україні. У міжнародному правовому просторі сформовано значний масив універсальних і регіональних актів, які визначають стандарти поведінки посадових осіб правоохоронних органів, зокрема щодо застосування сили, поводження із затриманими, недопущення катувань, забезпечення права на справедливий суд та ефективного розслідування порушень прав людини. Водночас їх практична реалізація залежить не лише від формального закріплення у законодавстві, а й від рівня правової культури, професійної підготовки та етичної свідомості поліцейських.

Особливого значення набуває конституційно-правовий вимір досліджуваної проблематики. Конституція України закріплює людину, її життя і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, що визначає спрямованість діяльності держави та її органів. У цьому контексті діяльність поліції має розглядатися не лише як інструмент забезпечення правопорядку, а передусім як механізм реалізації та гарантування конституційних прав і свобод. Відповідно, міжнародні стандарти прав людини виступають важливим орієнтиром для тлумачення та застосування норм національного права, а також для формування сучасної моделі правоохоронної діяльності, заснованої на принципах законності, пропорційності та поваги до людської гідності.

Проблематика дослідження перебуває на перетині кількох наукових напрямів – міжнародного права прав людини, конституційного права та поліцейської деонтології. Такий міждисциплінарний характер зумовлює необхідність комплексного підходу до аналізу діяльності поліції як правового, інституційного та етичного явища. Таким чином, поєднання нормативного регулювання, конституційних гарантій і професійно-етичних засад становить цілісну систему забезпечення прав людини у діяльності поліції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика дотримання міжнародних стандартів прав людини у діяльності поліції перебуває на стику кількох галузей юридичної науки й досліджується українськими та зарубіжними вченими в межах теорії прав людини, конституціоналізму, кримінального процесу та професійної етики правоохоронців. Аналіз наукових джерел засвідчує, що вітчизняна та світова доктрина сформували значний масив праць, однак питання комплексного поєднання міжнародно-правового, конституційного та

деонтологічного вимірів досі не отримало достатнього системного опрацювання.

У сфері міжнародного захисту прав людини українські науковці зосереджуються передусім на дослідженні механізмів імплементації міжнародних стандартів та практики міжнародних органів. Зокрема, наукові проекти українських університетів були спрямовані на аналіз ефективності універсальних і регіональних механізмів захисту прав людини та їх застосування громадянами України (див., наприклад, дослідження Антоновича М.М. [1], проведене в межах виконання наукового проекту НУ «КМА»). У навчально-методичних та монографічних працях системно висвітлюються питання функціонування європейської системи захисту прав людини, ролі Конвенції та практики міжнародних судових інституцій (Левенець А.В. [2], Миколенко О.І. [3], Корчевна Л.О., Прієшкіна О.В. та інші [4]). Окремі дослідження присвячені історико-правовому аналізу становлення міжнародних механізмів захисту прав людини та їх розвитку у сучасних умовах (Гавриленко О.А., Реньов Є.В. [5]).

Щодо конституційних засад діяльності поліції, дослідники акцентують увагу на ролі правоохоронних органів у механізмі забезпечення прав і свобод людини. Зокрема, у наукових статтях наголошується, що забезпечення прав людини є стратегічним завданням Національної поліції та одним із пріоритетних напрямів її діяльності (Матяш В., Роговенко О. [6]). Конституційно-правовий підхід підсилюється позицією Конституційного Суду України, де підкреслюється, що принцип верховенства права має визначати правотворчу і правозастосовну діяльність держави та її органів [7]. Водночас дослідження принципів діяльності поліції демонструють їх багаторівневу структуру – загально-правову, міжгалузеву та спеціальну, що зумовлює комплексний характер правового регулювання правоохоронної сфери.

Окремий блок становлять праці з поліцейської деонтології, які досліджують морально-етичні засади діяльності правоохоронців, стандарти професійної поведінки та їх роль у забезпеченні довіри суспільства [8]. Українська наукова традиція розглядає деонтологію як необхідний компонент професіоналізації поліції та запобіжник зловживань владою, хоча системні комплексні дослідження цієї тематики ще не є численними.

Європейська та міжнародна правова доктрина приділяє значну увагу етичним і правовим засадам діяльності поліції. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що поліцейська етика є ключовим чинником професіоналізації правоохоронної діяльності та протидії корупції, насильству чи порушенням прав людини. Наукові праці визначають поліцію як інститут соціального миру, який функціонує між вимогами держави, суспільства та власної організаційної культури (Тал Джонатан-Замір, Галі Перрі, Джеймс Вілліс [9]).

Зарубіжні емпіричні дослідження демонструють вплив організаційних і соціальних факторів на поведінку поліцейських та ризики дискримінаційних практик або передержаності у правоохоронній діяльності (Анджела Зорро Медіна, Девід Хакетт, Девін Грін, Роберт Варгас [10]). У теоретичних роботах також підкреслюється новизна самої галузі етики поліцейської діяльності порівняно з традиційними дослідженнями моралі та права (Натан Крістофер [11]).

Попри значний обсяг досліджень, у науковій літературі залишаються дискусійними питання щодо визначення оптимального балансу між ефективністю правоохоронної діяльності та гарантіями прав людини, що відзначається як у міжнародних, так і у вітчизняних дослідженнях. Аналіз джерел свідчить, що основні прогалини сучасних досліджень полягають у відсутності комплексних міждисциплінарних праць, які поєднують міжнародно-правовий, конституційний і деонтологічний підходи; у недостатньому аналізі практичних механізмів імплементації міжнародних стандартів прав людини у діяльність поліції; в обмеженій кількості досліджень, присвячених впливу професійної етики поліцейських на ефективність гарантування прав людини; у недостатній увазі до порівняльних досліджень моделей правоохоронної діяльності різних держав. Отже, стан наукової розробленості проблеми свідчить про значний теоретичний доробок у суміжних галузях, проте потребує подальших комплексних досліджень, які б інтегрували міжнародні стандарти прав людини, конституційні засади діяльності поліції та деонтологічні принципи у єдину концептуальну модель.

Метою статті є комплексний аналіз міжнародних стандартів прав людини у діяльності поліції крізь призму конституційно-правового та деонтологічного підходів, а також визначення їх значення для формування сучасної моделі правоохоронної діяльності.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових методів (системного – для розгляду міжнародних стандартів прав людини як складової цілісної багаторівневої правової системи; логічного – для послідовного аналізу понять, категорій і теоретичних конструкцій, пов'язаних із міжнародними стандартами прав людини, принципами діяльності поліції та змістом деонтологічних вимог; історичного – для дослідження еволюції міжнародних стандартів поведінки посадових осіб правоохоронних органів та формування сучасних підходів до забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності) та спеціально-юридичних методів пізнання (формально-юридичного – для здійснення аналізу норм міжнародних договорів, конституційних положень і національного законодавства з метою з'ясування їх змісту, юридичної природи та взаємозв'язку; порівняльно-правового – для зіставлення міжнародних стандартів прав людини з положеннями національного законодавства України та практикою їх застосування у діяльності поліції; структурно-функціонального – для аналізу ролі поліції як інституційного елемента механізму забезпечення прав людини та для визначення функціонального призначення міжнародних стандартів у системі правового регулювання. Важливе значення у дослідженні мав також аксіологічний метод, за допомогою якого проаналізовано ціннісні засади міжнародних стандартів прав людини та їх вплив на формування професійної етики поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні стандарти прав людини становлять систему загальновідомих норм і принципів, закріплених у міжнародно-правових актах та практиці міжнародних інституцій, які визначають мінімально допустимий рівень гарантій прав і свобод людини та обов'язкові орієнтири для діяльності державних органів, зокрема правоохоронних. У доктринальному розумінні такі стандарти охоплюють як нормативні приписи, так і їхнє офіційне тлумачення міжнародними органами, що забезпечує їх практичну ефективність. Для діяльності поліції міжнародні стандарти виконують регулятивну та обмежувальну функції:

з одного боку, визначають межі допустимого втручання у права людини, а з іншого – встановлюють позитивні обов'язки держави щодо їх захисту.

За сферою дії міжнародні стандарти прав людини поділяються на універсальні та регіональні. Універсальні стандарти формуються в межах глобальної системи міжнародного права і мають загальнообов'язковий або рекомендаційний характер для держав світової спільноти. Регіональні стандарти функціонують у межах окремих інтеграційних або міждержавних об'єднань і враховують специфіку відповідного правового простору. Для європейських держав провідну роль відіграють саме регіональні стандарти, які відзначаються більшою деталізованістю та ефективними механізмами контролю, однак вони діють у тісному взаємозв'язку з універсальними нормами міжнародного права прав людини.

Нормативну основу діяльності поліції у сфері прав людини становлять низка ключових міжнародних актів. Центральне місце серед них посідає *Європейська конвенція з прав людини*, що встановлює обов'язкові стандарти захисту основоположних прав і передбачає ефективний механізм міжнародного контролю за їх дотриманням. Вона визначає базові вимоги до правоохоронної діяльності, зокрема щодо права на життя, заборони катувань, права на свободу та особисту недоторканність, справедливого суду та поваги до приватного життя.

Важливим універсальним джерелом є *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права*, який закріплює фундаментальні права людини та покладає на держави обов'язок забезпечити їх ефективний захист. Для правоохоронної діяльності особливе значення мають його положення щодо недопустимості довільного затримання, гарантій справедливого судового розгляду та заборони жорстокого поводження.

Спеціалізовані стандарти поведінки правоохоронців містить *Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку*, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН. Він визначає етичні та правові принципи діяльності поліцейських, зокрема обов'язок поважати права людини, застосовувати силу лише у разі крайньої необхідності та забезпечувати гуманне поводження із затриманими особами.

Додатковим орієнтиром виступають *Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку*, які деталізують критерії законності, необхідності та пропорційності застосування примусу. Ці принципи встановлюють, що використання сили допускається лише тоді, коли інші засоби є неефективними, а застосування смертельної сили можливе лише для захисту життя.

Юридична сила міжнародних стандартів прав людини визначається їх правовою природою та способом імплементації у національне право. Договори, ратифіковані державою, стають складовою її правової системи та підлягають застосуванню національними судами й органами влади. Рекомендаційні акти, хоча й не мають формально обов'язкового характеру, виконують роль авторитетних орієнтирів правотворчої та правозастосовної діяльності. Механізми імплементації включають законодавчу адаптацію, судову практику, адміністративні процедури, професійну підготовку правоохоронців і контрольні механізми національного та міжнародного рівня.

Конституційно-правові засади діяльності поліції у сфері прав людини становлять фундамент правового регулювання правоохоронної діяльності та визначають межі здійснення владних повноважень державними ор-

ганами. Центральне місце серед них посідає *принцип верховенства права*, який виступає базовим орієнтиром функціонування всієї системи публічної влади. Він передбачає пріоритет прав і свобод людини, обмеження державної влади правом, а також обов'язковість дотримання принципів справедливості, правової визначеності та пропорційності. Для діяльності поліції верховенство права означає, що будь-які примусові заходи мають бути юридично обґрунтованими, необхідними та співмірними поставленій меті, а втручання у права особи допускається лише за умов суворого дотримання конституційних вимог.

Тісно пов'язаним із принципом верховенства права є *принцип законності*, який визначає формально-юридичні межі діяльності правоохоронних органів. Законність означає, що поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією і законами України. Цей принцип виконує гарантійну функцію, запобігаючи свавільному втручання державних органів у сферу прав і свобод людини. Він також покладає на посадових осіб обов'язок не лише дотримуватися законодавства, а й забезпечувати його правильне застосування з урахуванням правових стандартів захисту прав людини.

Однією з ключових конституційних засад діяльності поліції є *принцип поваги до людської гідності*, який впливає із визнання людини найвищою соціальною цінністю. Цей принцип визначає гуманістичний характер діяльності правоохоронних органів і зобов'язує їх утримуватися від дій, що можуть принижувати честь і гідність особи, спричиняти жорстоке чи нелюдське поводження або дискримінацію. Для практичної діяльності поліції це означає необхідність застосування сили лише як крайнього заходу, дотримання стандартів поводження із затриманими та забезпечення належного рівня професійної етики.

Важливе значення має *конституційний статус прав і свобод людини*, який визначає їх як невідчужувані та непорушні. Конституційні права виступають безпосередньо діючими нормами, що підлягають застосуванню всіма органами державної влади, включаючи поліцію. Вони встановлюють зміст і спрямованість діяльності держави та визначають межі її втручання у сферу приватної автономії особи. Таким чином, діяльність поліції повинна здійснюватися не лише з урахуванням законодавчих норм, а й у світлі конституційних гарантій прав людини, які мають найвищу юридичну силу.

Особливу роль у правовому регулюванні відіграє співвідношення міжнародних стандартів і Конституції України. Конституція визнає чинні міжнародні договори складовою національного законодавства, що забезпечує інтеграцію міжнародних стандартів прав людини у внутрішню правову систему. Це означає, що діяльність поліції повинна відповідати не лише національним нормам, а й міжнародним зобов'язанням держави, зокрема стандартам поводження з особами, стандартам застосування сили та вимогам ефективного розслідування порушень прав людини. Такий підхід сприяє гармонізації національної правової практики з міжнародними правовими орієнтирами.

У системі гарантій конституційних прав і свобод людини поліція посідає особливе місце як інституційний механізм їх практичного забезпечення. Вона виконує не лише правоохоронну, а й правозахисну функцію, оскільки покликана запобігати правопорушенням, припиняти їх та захищати особу від протиправних посягань. Водночас поліція сама виступає суб'єктом владних повнова-

жень, діяльність якого повинна підлягати ефективному правовому контролю з боку суду, парламенту та суспільства. Саме така подвійна роль поліції – як гаранта і як потенційного порушника прав – зумовлює необхідність чіткої конституційно-правової регламентації її діяльності.

Практика міжнародних судових органів відіграє важливу роль у формуванні національної правозастосовної практики та виступає авторитетним орієнтиром для діяльності правоохоронних органів. Рішення міжнародних судів, насамперед у сфері захисту прав людини, забезпечують офіційне тлумачення міжнародних договорів, конкретизують зміст правових норм і визначають стандарти поведінки державних органів (див., наприклад, [12]). Для національної правової системи такі рішення мають значення джерела правових позицій, які підлягають врахуванню судами, органами виконавчої влади та правоохоронними структурами. Їх застосування сприяє уніфікації правозастосування, підвищенню якості правової аргументації та запобіганню системним порушенням прав людини.

Особливу увагу міжнародні судові інституції приділяють стандартам застосування сили правоохоронними органами. У своїй практиці вони виходять із принципів законності, необхідності та пропорційності, згідно з якими будь-яке застосування сили має бути обґрунтованим, мінімально необхідним і співмірним меті втручання (див., наприклад, [13], [14]). Такі стандарти формують чіткі критерії оцінки правомірності дій поліцейських і зобов'язують державу створювати нормативні та організаційні механізми контролю за використанням сили.

Важливим напрямом міжнародної судової практики є вироблення стандартів поводження із затриманими особами. Судові рішення наголошують на безумовній забороні катувань і нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, а також на необхідності забезпечення процесуальних гарантій затриманих осіб, зокрема доступу до адвоката, медичної допомоги та своєчасного судового контролю (див., наприклад, [15]). Дотримання цих вимог розглядається як обов'язок держави незалежно від обставин справи чи поведінки особи, що підкреслює абсолютний характер відповідних прав.

Суттєве значення для діяльності поліції мають також стандарти ефективного розслідування порушень прав людини, сформульовані міжнародними судовими органами (див., наприклад, [16]). Вони передбачають обов'язок держави проводити незалежне, оперативне та неупереджене розслідування випадків можливих порушень з боку правоохоронців. Такі стандарти охоплюють вимоги щодо процесуальної самостійності органу розслідування, належної доказової бази, участі потерпілих у процедурі та публічності результатів.

Вплив практики міжнародних судових органів на національні правові системи проявляється і у сфері реформування правоохоронних інституцій. Судові рішення нерідко стають підставою для внесення змін до законодавства, перегляду процедур затримання, удосконалення правил застосування сили, створення механізмів внутрішнього контролю та підвищення стандартів професійної підготовки поліцейських (див., наприклад, [17]). Таким чином, міжнародна судова практика виконує не лише контрольну, а й модернізаційну функцію, сприяючи приведенню діяльності поліції у відповідність до сучасних стандартів прав людини.

Деонтологічний вимір діяльності поліції відображає морально-ціннісні засади правоохоронної служби та ста-

новить важливу складову механізму забезпечення прав людини. Структура поліцейської деонтології охоплює кілька взаємопов'язаних елементів: нормативно-ціннісний (сукупність моральних принципів і професійних стандартів), поведінковий (конкретні моделі професійної поведінки), психологічний (професійна мотивація та етична свідомість) та інституційний (механізми контролю за дотриманням етичних норм). Така багаторівнева структура зумовлює роль деонтології як внутрішнього регулятора діяльності поліцейського поряд із правовими нормами.

Ключове значення у цьому контексті мають етичні принципи діяльності поліцейського. Вони визначають моральні межі реалізації владних повноважень і спрямовані на забезпечення балансу між потребами публічної безпеки та правами особи. Особливе місце у системі деонтологічних засад займають категорії професійної честі, гідності та відповідальності поліцейського. Професійна честь характеризує моральну репутацію працівника поліції та рівень його відданості службовому обов'язку, тоді як професійна гідність відображає внутрішнє усвідомлення значущості своєї діяльності та відповідальності перед суспільством. Професійна відповідальність виступає інтегративною категорією, що поєднує юридичний, моральний та дисциплінарний аспекти й забезпечує належне виконання службових повноважень. Важливим питанням є співвідношення правових і моральних норм у діяльності поліції. Правові приписи встановлюють формальні межі дозволеної поведінки, тоді як моральні норми визначають якість її здійснення. У практичній діяльності правоохоронця правові вимоги не завжди можуть охопити всі можливі ситуації, що виникають у процесі виконання службових завдань, тому саме моральні принципи виступають додатковим орієнтиром для прийняття рішень. Таким чином, право і мораль у діяльності поліції функціонують не ізольовано, а у взаємодії, утворюючи комплексну систему регуляції поведінки.

Значну роль у забезпеченні дотримання прав людини відіграють етичні кодекси та професійні стандарти поведінки, які конкретизують загальні моральні принципи і трансформують їх у практичні правила службової діяльності. Такі документи визначають стандарти взаємодії поліцейських із громадянами, порядок застосування владних повноважень, вимоги до неупередженості та недопущення дискримінації. Вони також виконують превентивну функцію, запобігаючи порушенням прав людини через формування у правоохоронців високих стандартів професійної культури та етичної відповідальності.

Отже, поєднання юридичних і деонтологічних засад забезпечує формування професійної поведінки поліцейського, орієнтованої на служіння суспільству, повагу до прав людини та утвердження принципів правової держави.

Сучасна концепція забезпечення прав людини у сфері правоохоронної діяльності ґрунтується на взаємодії трьох взаємопов'язаних складових – міжнародних стандартів, конституційних гарантій і професійної етики поліцейського, що утворюють своєрідну триєдину модель правозахисту. Міжнародні стандарти визначають універсальні критерії допустимої поведінки державних органів і встановлюють мінімальний рівень гарантій прав людини; конституційні норми закріплюють ці стандарти у національній правовій системі та надають їм найвищу юридичну силу; професійна етика забезпечує їх практичну реалізацію на рівні конкретної службової

діяльності. Така модель демонструє, що ефективний захист прав людини можливий лише за умов узгодженого функціонування правових і моральних регуляторів.

У межах цієї системи особливу роль відіграє поліцейський як суб'єкт правозахисту. Хоча поліція традиційно асоціюється з функціями контролю та примусу, у сучасній правовій державі вона виступає насамперед гарантом прав і свобод людини. Поліцейський реалізує правозахисну функцію не лише тоді, коли запобігає правопорушенням або припиняє їх, а й коли забезпечує належне поводження з особами, поважає їх гідність, дотримується процесуальних гарантій і діє в межах законності. Таким чином, правоохоронець виступає безпосереднім носієм правозахисної місії держави, а рівень його професійної підготовки та етичної культури безпосередньо впливає на стан дотримання прав людини у суспільстві.

Одним із центральних завдань правоохоронної діяльності є досягнення балансу між публічною безпекою та правами людини. Забезпечення громадського порядку часто передбачає обмеження певних прав і свобод, однак такі обмеження повинні відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності. Міжнародні стандарти та конституційні положення встановлюють чіткі критерії допустимості втручання держави у сферу приватної автономії особи, тоді як професійна етика поліцейського спрямовує його поведінку у ситуаціях, що потребують оперативного прийняття рішень. Саме поєднання нормативних вимог і внутрішніх моральних орієнтирів дозволяє забезпечити справедливий баланс між інтересами суспільства та правами людини.

Важливою складовою взаємодії цих елементів є інтегративна функція правових цінностей у професійній діяльності поліцейського. Цінності верховенства права, поваги до людської гідності, справедливості та рівності виступають спільною основою міжнародних стандартів і конституційних принципів, водночас формуючи зміст професійної етики правоохоронця. Саме через інтеріоризацію цих цінностей у професійній свідомості поліцейського відбувається трансформація абстрактних правових норм у конкретні моделі поведінки. У результаті правові цінності стають не лише нормативними орієнтирами, а й внутрішніми переконаннями, що визначають стиль професійної діяльності та сприяють формуванню правової культури правоохоронних органів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що діяльність поліції у сфері забезпечення прав людини має комплексний правовий характер і ґрунтується на взаємодії міжнародних стандартів, конституційних гарантій та професійно-етичних засад правоохоронної служби. Доведено, що міжнародні стандарти прав людини формують універсальну нормативну основу правоохоронної діяльності, конституційні норми закріплюють їх у національній правовій системі та визначають межі державного примусу, а деонтологічні принципи забезпечують їх практичну реалізацію у професійній поведінці поліцейського. Такий взаємозв'язок утворює цілісну модель правозахисної діяльності поліції, спрямовану на досягнення балансу між потребами публічної безпеки та правами людини.

До теоретичних висновків дослідження належить обґрунтування концепції триєдиної системи забезпечення прав людини у діяльності поліції, що поєднує нормативний, інституційний та аксіологічний компоненти. Встановлено, що міжнародні стандарти виконують функцію універсального правового орієнтира, конституційні гарантії – механізму їх національної легі-

тимації, а професійна етика – внутрішнього регулятора поведінки правоохоронця. Запропоновано розглядати поліцейську діяльність не лише як інструмент державного примусу, а передусім як форму реалізації правозахисної функції держави. Теоретично обґрунтовано також положення про інтегративну роль правових цінностей, які забезпечують єдність правових і моральних засад діяльності поліції.

Практичні рекомендації, сформульовані за результатами дослідження, полягають у необхідності подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами прав людини, удосконалення нормативного регулювання застосування поліцейських заходів примусу, посилення інституційних механізмів контролю за діяльністю правоохоронних органів та впровадження сучасних програм професійної підготовки поліцейських із акцентом на правозахисні стандарти й професійну етику. Важливим напрямом практичної реалізації результатів дослідження є вдосконалення етичних кодексів і дисциплінарних процедур, що забезпечують належний рівень професійної відповідальності правоохоронців.

Значення отриманих результатів для правозастосовної практики полягає в тому, що вони сприяють формуванню єдиних стандартів діяльності поліції, орієнтованих на дотримання прав людини, та забезпечують методологічну основу для правильного застосування законодавства у правоохоронній сфері. Узагальнені положення можуть бути використані судами, органами прокуратури, органами внутрішнього контролю та закладами освіти системи підготовки правоохоронців як науково-методичний орієнтир при оцінці правомірності дій поліцейських і розробленні професійних стандартів.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з поглибленим аналізом впливу міжнародної судової практики на реформування правоохоронної системи, розробленням моделей оцінювання ефективності дотримання прав людини у діяльності поліції, дослідженням ролі цифрових технологій у забезпеченні прозорості правоохоронної діяльності та вивченням порівняльно-правових аспектів імплементації міжнародних стандартів у різних правових системах. Подальший розвиток цієї тематики сприятиме вдосконаленню теорії та практики правозахисної діяльності поліції і зміцненню засад правової державності.

Список використаних джерел

1. Антонович М.М. Обов'язок покарання за злочини проти людяності в Україні (щодо активістів Майдану) згідно з міжнародним правом. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право. Українська асоціація міжнародного права. Київ, 2014. С. 44–58. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/12df70e6-ca85-4d5f-9b54-dcb59b558fdf>
2. Міжнародний захист прав людини: електронний методичний посібник для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право. Укладач А.В. Левенець. Одеса, 2023. 83 с. <https://dspace.onu.edu.ua/items/4ea7a4c0-767c-472b-8299-0b03505b726d>
3. Миколенко О.І. Механізм реалізації прав і свобод людини та громадянина в юридичній науці. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві: колективна монографія. М.А. Баламуш, Н.В. Ільєва, О.М. Миколенко та ін. Одеса, Фенікс, 2023. С. 9–43. <https://doi.org/10.18524/2022.978-966-928-840-0.1.9-43>
4. Корчевна Л.О., Кузнєцова З.В. Імплементація міжнародних стандартів у сфері дотримання і захисту прав людини в правову систему України: колективна монографія. Одеса, Фенікс, 2017. 218 с. <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/28496>
5. Гавриленко О.А., Реньов Є.В. Становлення та розвиток передумов міжнародно-правового захисту вразливих груп населення: історико-юридичний дискурс. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. 76(2). 202–211. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.33>
6. Матяш В., Роговенко О. Національна поліція України в механізмі забезпечення конституційних прав і свобод громадян. *Молодий вчений*, 2022. 10 (110), 22–26. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-5>
7. Розділ І. Загальні засади (статті 1–20). Конституційний суд України. <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/12-rozdil-i-zagalni-zasady-statti-1-20>
8. Поліцейська деонтологія: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти галузей знань «К Безпека і оборона» та «Д Бізнес, адміністрування та право». С.В. Зозуля, Н.О. Коваленко, Я.А. Петрук, Р.Я. Ріжняк, О.С. Туренко, Д.В. Хитровський. Одеса, Видавничий дім «Гельветика», 2025. 236 с. ISBN 978-617-554-688-8
9. Jonathan-Zamir T., Perry G., Willis J.J. Ethical perspectives and police science: Using Social Contract Theory as an analytical framework for evaluating police legitimacy. *Policing: A Journal of Policy and Practice*. 2023. 17. paad056. <https://doi.org/10.1093/police/paad056>
10. Medina A.Z., Hackett D., Green D., Vargas R. Evidence of Donor Bias in Chicago Police Stops. ArXiv Cornell University. 2025. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2504.15140>
11. Christopher N. Ethics of policing. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. 2021. <https://doi.org/10.4324/9780415249126-L171-1>
12. ВП ВС скасувала рішення судів після рішення ЄСПЛ у справі про подвійне притягнення заявника до відповідальності. Верховний суд України. <https://court.gov.ua/archive/1214368/>
13. Справа «Шморгунов та інші проти України» (Заява № 15367/14). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g02#Text
14. Посібник зі статті 11 Європейської конвенції з прав людини. Європейський суд з прав людини. 2025. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_11_ukr
15. Case of Kardava v. Ukraine (Application no. 19886/09). <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-199168%22%22>
16. Case of Minyaylo and others v. Ukraine (Applications nos. 59356/10 and 2 others). <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-204660%22%22>
17. Як Україна посилює захист прав людини на прикладі виконання рішень ЄСПЛ. Судова влада в Україні. <https://zd.rv.court.gov.ua/sud1708/pres-centr/news/1867578/>

References

1. Antonovych, M.M. (2014). Oboviazok pokarannia za zlochyny proty liudianosti v Ukraini (shchodo aktyvistiv Maidanu) zghidno z mizhnarodnym pravom. Ukrainka Revoliutsiia hidnosti, ahresiia RF i mizhnarodne pravo [The Obligation to Punish Crimes against Humanity in Ukraine (Regarding Maidan Activists) under International Law. The Ukrainian Revolution of Dignity, Russian Aggression and International Law]. Ukrainka asotsiatsiia mizhnarodnoho prava [Ukrainian Association of International Law]. (P. 44–58). Kyiv. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/12df70e6-ca85-4d5f-9b54-dcb59b558fdf> [in Ukrainian]
2. Levenets, A.V. (2023). Mizhnarodnyi zakhyst prav liudyny: elektronnyi metodychnyi posibnyk dlia zdobuvachiv pershoho (bakalavr.) rivnia vyshchoi osvity spetsialnosti 081 Pravo [International Protection of Human Rights: Electronic Methodological Guide for First-Level (Bachelor's) Higher Education Students in Specialty 081 Law]. Odesa. <https://dspace.onu.edu.ua/items/4ea7a4c0-767c-472b-8299-0b03505b726d> [in Ukrainian]
3. Mykolenko, O.I., Balamush, M.A., ... & Ilieva, N.V. (2023). Mekhanizm realizatsii prav i svobod liudyny ta hromadianyna v yurydychnii nautsi. Doslidzhennia mekhanizmu realizatsii prav i svobod liudyny ta hromadianyna v publicnomu i pryvatnomu pravi: kolektyvna monohrafiia [The Mechanism for the Implementation of Human and Civil Rights and Freedoms in Legal Science. Study of the Mechanism for the Implementation of Human and Civil Rights and Freedoms in Public and Private Law: Collective Monograph]. Odesa, Feniks. P. 9–43. <https://doi.org/10.18524/2022.978-966-928-840-0.1.9-43> [in Ukrainian]
4. Korchevna, L.O. & Kuznetsova, Z.V. (2017). Implementatsiia mizhnarodnykh standartiv u sferi dotrymanna i zakhystu prav liudyny v pravovu systemu Ukrainy: kolektyvna monohrafiia [Implementation of International Standards in the Field of Observance and Protection of Human Rights into the Legal System of Ukraine: Collective Monograph]. Odesa, Feniks, <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/28496> [in Ukrainian]
5. Havrylenko, O.A. & Renov, Ye.V. (2023). Stanovlennia ta rozvytok peredumov mizhnarodno-pravovoho zakhystu vrazlyvykh hrup naselennia: istoryko-iurydychnyi dyskurs [Formation and Development of the Preconditions for the International Legal Protection of Vulnerable Population Groups: A Historical and Legal Discourse]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriia Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series.* 76(2). 202–211. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.33> [in Ukrainian]
6. Matiash, V. & Rohovenko, O. (2022). Natsionalna politsiia Ukrainy v mekhanizmi zabezpechennia konstytutsiinykh prav i svobod hromadian [The National Police of Ukraine in the Mechanism for Ensuring Constitutional Rights and Freedoms of Citizens]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist.* 10 (110), 22–26. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-5> [in Ukrainian]
7. Rozdil I. Zahalni zasady (statti 1–20). Konstytutsiinyi sud Ukrainy [Chapter I. General Principles (Articles 1–20). Constitutional Court of Ukraine]. <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/12-rozdil-i-zagalni-zasady-statti-1-20> [in Ukrainian]
8. Zozulia, Ye.V., Kovalenko, N.O., Petruk, Ya.A., Rizhniak, R.Ya., Turenko, O.S., & Khytrovskyi, D.V. (2025). Politseiska deontolohiia: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity haluzei znan «K Bezpeka i oborona» ta «D Biznes, administruvannia ta pravo» [Police Deontology: Educational and Methodological Guide for Higher Education Students in the Fields of Knowledge “K Security and Defense” and “D Business, Administration and Law”]. Odesa, Vydavnychiy dim «Helvetyka». ISBN 978-617-554-688-8 [in Ukrainian]
9. Jonathan-Zamir, T., Perry, G. & Willis, J.J. (2023). Ethical perspectives and police science: Using Social Contract Theory as an analytical framework for evaluating police legitimacy. *Policing: A Journal of Policy and Practice.* 17. paad056. <https://doi.org/10.1093/police/paad056>
10. Medina, A.Z., Hackett, D., Green, D. & Vargas, R. (2025). Evidence of Donor Bias in Chicago Police Stops. ArXiv Cornell University. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2504.15140>
11. Christopher, N. (2021). Ethics of policing. *Routledge Encyclopedia of Philosophy.* <https://doi.org/10.4324/9780415249126-L171-1>
12. VP VS skasuvala rishennia sudiv pislia rishennia YeSPL u spravi pro podviine prytiahnennia zaiavnyka do vidpovidalnosti [The Grand Chamber of the Supreme Court Annulled Court Decisions Following the ECtHR Judgment in a Case Concerning Double Prosecution of the Applicant]. Verkhovnyi sud Ukrainy [Supreme Court of Ukraine]. (2021). <https://court.gov.ua/archive/1214368/> [in Ukrainian]
13. Sprava «Shmorgunov ta inshi proty Ukrainy» (Zaiava № 15367/14) [Case of Shmorgunov and Others v. Ukraine (Application No. 15367/14)]. (2021). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g02#Text [in Ukrainian]
14. Posibnyk zi statii 11 Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny. [Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights]. (2025). Yevropeyskyi sud z prav liudyny [European Court of Human Rights]. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_11_ukr [in Ukrainian]
15. Case of Kardava v. Ukraine (Application no. 19886/09). (2019). <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-199168%22%5D%7D>
16. Case of Minyaylo and others v. Ukraine (Applications nos. 59356/10 and 2 others). (2020). <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-204660%22%5D%7D>
17. Iak Ukraina posyliuie zakhyst prav liudyny na prykladi vykonannia rishen YeSPL [How Ukraine Strengthens the Protection of Human Rights Through the Example of Executing ECtHR Judgments]. (2025). Sudova vlada v Ukraini [Judiciary of Ukraine]. <https://zd.rv.court.gov.ua/sud1708/pres-centr/news/1867578/> [in Ukrainian]

Pasichnyk Natalia,

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Deputy Head of the Department for the Organization of Scientific Activity –
Head of the Scientific Work Organization Unit
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0923-9486>

Rizhniak Renat,

Honored Worker of Education of Ukraine,
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of General Legal Disciplines
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1977-9048>

Khytrovskyi Dmytro,

Senior Lecturer at the Department of General Legal Disciplines
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5619-6834>

**INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS STANDARDS IN POLICE ACTIVITY:
CONSTITUTIONAL AND DEONTOLOGICAL DIMENSIONS**

The article is devoted to a comprehensive theoretical and legal analysis of international human rights standards as the normative foundation of police activity in their interrelation with constitutional guarantees and professional-ethical principles of law enforcement service. The legal nature of international standards, their universal and regional character, as well as the mechanisms of their implementation into the national legal system are examined.

Particular attention is paid to the constitutional and legal foundations of police activity, which determine the limits of the exercise of public authority and ensure the humanistic orientation of law enforcement. It is shown that constitutional rights and freedoms have direct effect and serve as the primary criterion for assessing the legality of law enforcement actions. It is substantiated that police activity must comply not only with national legislation but also with the state's international obligations, which ensures the harmonization of law-enforcement practice with international legal standards.

The significance of the case law of international judicial bodies as a factor in shaping standards of law enforcement activity is analyzed. It is argued that decisions of international judicial institutions perform not only a supervisory but also a modernizing function, influencing the reform of law enforcement systems and the improvement of national legislation.

The deontological dimension of police activity is revealed, the structure of police deontology is defined, and the role of ethical principles in ensuring human rights is clarified. It is demonstrated that professional ethics acts as an internal regulator of police conduct and complements legal norms, forming a comprehensive mechanism for human rights protection. The concept of a triadic model for ensuring human rights is proposed, combining international standards, constitutional guarantees, and professional-ethical foundations of police activity.

It is concluded that the effectiveness of police activity in the field of human rights depends on the coordinated functioning of normative, institutional, and value-based components of legal regulation, while the integration of legal and moral principles contributes to the formation of a modern human-rights-oriented model of law enforcement.

Key words: international human rights standards, police activity, constitutional law of Ukraine, police deontology, human rights, rule of law, law enforcement activity.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.05.2026